

Labour och socialismen

Debatten inom det brittiska arbetarpartiet har under sommaren berikats särskilt med två inlägg av stort intresse. Båda kommer från vänsterriktningen inom partiet — men inte från bevaniter — och är kritiska mot den officiella labourpolitiken. Det mest väsentliga är emellertid att inläggen, ehuru utformade från klart skilda synpunkter, yppar stark tveksamhet i fråga om socialiseringslinjen, ja, över huvud i fråga om en radikal politikens möjligheter. I en broschyr (Is This Socialism?) har en av partiets främsta och äldsta, men också mest självständiga teoretiker, professor G. D. H. Cole, diskuterat vad som gjorts och vad som bör göras. I en uppsats i labourtidsskriften *The Political Quarterly* har en av partiets yngre akademiker, i motsats till Cole medlem av underhuset, givit en allmän analys av det politiska läget, i första rummet labours ställning och utsikter.

Labours politik har inte varit socialistisk, den har inte ens varit ett steg på vägen mot socialism — detta är Coles huvudtes. En del socialiseringsåtgärder har vidtagits, sociala reformer av värde har genomförts, men man har inte kommit närmare det "klasslösa" samhälle som präglas av långtgående social och ekonomisk jämlikhet, och arbetarnas makt över produktionsmedlen har inte ökat. De sämre ställda socialgruppernas ställning har blivit oerhörd förbättrad; någon verklig nöd finns knappast längre, och fruktan för arbetslöshet har, trots de bittra erfarenheterna från mellankrigstiden, minskat eller försvunnit. Samtidigt har emellertid en klass av välstående och rika bevarats; genom att arvsrätten står kvar, om också begänsad av väldiga arvsskatter, och genom att socialiseringsåtgärder-

na förenats med kompensation till de gamla ägarna, finns fortfarande en klass av personer med arbetsfri inkomst. De socialiserade företagen sköts av styrelser vilkas sammansättning har demokratiska inslag, men inte gör arbetarna själva till herrar.

Varför har man inte gått längre? På denna punkt är Coles framställning särskilt givande. Ett skäl är, skriver han, att labourpartiet, då det fick makten 1945 och med starkt reducerad parlamentsmajoritet behöll den vid 1950 års val, inte hade fullmakt att driva en radikalare politik. "De valmän som tillsatte arbetarregeringen 1945 röstade i regel inte för socialism, utan för en ändring — och inte för en alltför stor ändring." Och det är säkert, fortsätter Cole, att om arbetarpartiet nu skulle framlägga ett verkligt radikalt program, vore nederlaget vid ett eventuellt nyval givet; partiet skulle, det är tydligen Coles åsikt, förlora vida mera än det gjorde 1950 och 1951. De flesta är åtminstone för närvarande nöjda med den välfärdsstat, utan socialism, som fulländats efter det andra världskriget. De socialiseringar som ägt rum inger ingen entusiasm; man önskar inte mer, eller i varje fall inte mycket mer, av samma slag. Efter vad som skett under de kommunistiska och nazistiska diktaturerna är förnuftiga människor rädda för att ge staten för stor makt. Det har blivit klart att allmän rösträtt inte garanterar medborgerlig frihet eller ens folkstyre i mera egentlig mening. Man har fått ögonen öppna för "att en industris styrande genom en statlig byrå inte helt enkelt är detsamma som styrelse genom 'folket'".

Ja, Cole antyder rent av att en fortskridande socialisering enligt hittills använda metoder

skulle vara svår att förena med yttrande-, press- och föreningsfrihet. Hittills har inte den faran varit aktuell. Men beror inte detta, frågar Cole, på att man stannat på halva vägen, på att "byråkratstaten" inte blivit helt utbildad?

Dessa Coles resonemang är av intresse mot bakgrunden av den svenska debatten. Hos oss har socialisterna, även en man av Wigforss kapacitet, framt förklarat att socialisering innebär att alla äger och styr allt, och de har avvisat alla farhågor för att socialismen skulle undergräva den politiska friheten som hjärnspeken eller agitationsskriverier. I England framhåller Cole — och andra socialistiska teoretiker har gjort det före honom — att arbetarna inte ser, och rimligen inte kan se, socialiserade företag i detta idealistiska skimmer; det är en byråkrati som styr, inte folket. Och tillika erkännes att socialiseringen vid en viss punkt blir farlig för friheten. Dessa synpunkter har särskild betydelse då de kommer från engelskt håll, där man på kort tid genomfört omfattande socialiseringsåtgärder — visserligen till stor del i fråga om produktionsgrenar som hos oss sedan länge sköts av staten eller kommunen.

Många ledande socialister har av de anförda skälen i själva verket övergivit socialismen, skriver Cole. De skyller ofta på att väljarna inte vill gå längre, men de har själva ändrat mening.

Man skulle kunna vänta sig, efter Coles avslöjande av socialiseringens illusioner, att han själv ställde sig på samma re-

signerade ståndpunkt. Men han begär i stället en radikalisering efter nya linjer. Alla förmögenheter av avsevärd storlek borde indras till staten. Denna extrema åtgärd anbefalles, väl att märka, inte därför att den förmenas leda till ökad produktion, utan helt enkelt som en konsekvens av tron på ett klasslöst samhälle; jämlikhet skall genomföras, även om ingen grupp lider av den starkt beskurna olikställighet som nu finns. Hur är då detta program förenligt med kritiken av socialiseringslinjen? Jo, Cole, som är gammal gillesocialist, synes tänka sig möjligheten av

självstyrande arbetarföretag i stället för den statssocialism som hittills praktiserats. Han räddar sin "socialism" genom ett hopp över i utopismen. Den linje som han antyder är, såsom all erfarenhet och all eftertanke visar, inte en utväg, utan en lockande fantasi. Företagsråd och delaktighet i vinsten är tänkbara, även om betydelsen av dessa reformer är begränsad, men producentkooperationen kan inte bli någon lösning — det har arbetarna och deras ledare överallt insett, och tanken framstår i modern debatt som en gengångare från äldre tid.

Sammak 8-26/7